

ZASTARJELI OBLIGACIONO PRAVNI ODNOSI STRANAKA I NAPLATA KROZ DRUGI PRAVNI POSAO - MJENICU

Sudionici smo vremena u kome konkretno tumačenje odredbi Zakona o mjenici i same mjenice, ima dijametralno različite stavove u sudskoj praksi, nerijetko i kod istih sudova, zbog čega je potrebno usvojiti jedinstveno pravno shvatanje radi jednake primjene prava u ovim predmetima.

Budući da i u ugovornim i u mjeničnim stvarima, jednako važi načelo savjesnosti i poštenja, po kom su načelu ugovorne strane dužne da se ponašaju u skladu sa obavezama koje čine bitne elemente ugovora, pa i u ostvarivanju prava potraživanja iz tog ugovora, kroz mjenicu (odakle ona crpi sve svoje bitne elemente) dužnost je imaoca mjenice da sa njom u ostvarivanju svojih prava, postupa savjesno i pošteno, te da mjenicu iskoristi na način i u rokovima zbog čega je ona izdata.

Najčešće po prijedlogu za izvršenje na osnovu vjerodostojne isprave - mjenice, u parnici se, prema odlukama sudova, mogu susresti dva suprotna stava od kojih je prvi da je mjenica (skoro) apsolutno, samostalan i nezavisan posao od osnovnog pravnog posla, o kojoj se dakle ne raspravlja, što za ishod ima usvajanje tužbenog zahtjeva i drugi stav, u kome se prema prigovorima izvršenika – tuženog, sud upušta u raspravljanje i odlučivanje, donošenjem meritorne odluke.

Da bi bolje razumjeli ovu dilemu, mora se krenuti od osnovnih načela, pa tako prema načelu apstraktnosti, mjenica predstavlja nezavisan pravni odnos u odnosu na njen osnov izdavanja. Nezavisnost mjenice od osnovnog pravnog posla je ograničena upravo prigovorima koji su u vezi osnovnog pravnog posla, jer ona crpi sve bitne elemente iz tog pravnog posla, pa kada izdavalac mjenice prigovori tim elementima, sud je dužan meritorno da se upusti u raspravljanje o tim prigovorima i donese na zakonu zasnovanu odluku.

Dakle, za mjenicu u izvršnom i parničnom postupku, važi oboriva a ne apsolutna pretpostavka tačnosti, o njoj se mora raspraviti u slučaju spora, jer mjenica zasebno, nije sama sebi svrha, ona mora imati zakonom dozvoljen pravni osnov, koji je razlog njenog izdavanja, a koji se mora raspraviti u parnici kada je taj pravni osnov obavezivanja osporen. Kada bi se prihvatilo da mjenica ne može biti predmet raspravljanja, onda bi se izjednačila sa pravosnažnom sudskom odlukom što sigurno nije bila intencija zakonodavca i zbog čega je vjerodostojna isprava posebno predviđena razlozima za pobijanje u Zakonu o izvršnom postupku dakle, koja se može pobijati.

Prethodno navedeno naročito ima uporište, kada je po sredi predmet u kome je očigledna zloupotreba mjeničnog prava, načela samostalnosti, u naplati zastarjelih potraživanja iz osnovnog pravnog posla, te je upravo zbog toga, dužnost suda da se upusti u raspravljanje o prigovorima, kada se imalac mjenice ne pridržava načela savjesnosti i poštenja.

Važno je napomenuti, da je materijalnim odredbama člana 364. Zakona o obligacionim odnosima, određeno, da se bilo kakvim pravnim poslom, pa ni mjenicom, ne može odrediti duže ili kraće vrijeme zastarjelosti od onog vremena koje je određeno zakonom, a članom 360. istog Zakona, da zastarjelošću prestaje pravo zahtijevati ispunjenje, pa sve to u vezi sa mjenicom, koja

je izdata radi obezbjeđenja osnovnog pravnog posla, treba upravo imati u vidu da je ta mjenica izdata radi obezbjeđenja naplate tog potraživanja i da sve svoje elemente crpi iz tog osnovnog pravnog posla, (direktna veza mjenice i osnovnog posla) koji se mora do kraja ispitati i pravilno primjeniti materijalno pravo radi donošenja na zakonu zasnovane odluke.

Ovdje bi za eklatantan primjer valjalo uzeti, recimo, naplatu potraživanja povjerioca putem mjenice, čija potraživanja, n.pr., za isporučenu električnu energiju ili vodu, zastarjevaju sa jednogodišnjim rokom zastarjelosti, odnosno analogno drugim određenim rokovima i za sve ostale rokove zastare potraživanja (anuitete kredita, potraživanja privrednih subjekata za isporučenu robu itd).

Jako često, u sudskoj praksi nailazi na činjenično stanje u kome je očigledno zastario osnovni pravni posao, prema odredbama članova 371-380., Zakona o obligacionim odnosima i kao takav unesen u mjenicu, nakon više godina od propisanog roka zastarjelosti, (n.pr. protekao rok za zastaru i još pet godina nakon toga) prikrivajući rokove zastarjelosti, samostalnošću mjenice koju "ne treba ispitivati u odnosu na osnovni pravni posao".

Ovo shvatanje je pogrešno, naročito imajući u vidu kada se u paralelan odnos dovede neki drugi, redovan postupak, koji je okončan pravosnažnom presudom, u kojoj je sud meritorno odlučio donošenjem presude, koja opet ima svoj rok zastarjelosti potraživanja od 10 godina shodno odredbama člana 379 (1) Zakona o obligacionim odnosima. Dakle i pravosnažna presuda kao izvršni naslov ima svoj rok zastarjelosti potraživanja, posle čega povjerilac gubi pravo zahtjevati ispunjenje, a mjenica koja je očigledno zloupotrebljena, u koju je unesen očigledno zastario dug dužnika, pogrešno se ne ispituje, iako se blagovremeno ukazuje na zastarjelost potraživanja iz osnovnog pravnog posla, te zloupotrebu mjeničnog načela samostalnosti.

Kada bi se prihvatio ovakav stav, mjenica bi bila sigurnija i pravno jača nego bilo koja obavezujuća pravosnažna i izvršna presuda pa bi se mjenicom moglo naplaćivati i upisivati datumi izdavanja i dospijeća i posle desetina godina nakon nastanka i dospjeća neke obaveze.

Dakle, u mjeničnim sporovima, sud je dužan da se upusti u raspravljanje i odluči o prigovorima izdavaoca mjenice, u pogledu pozadine izdavanja mjenice, da ispita po prigovorima nastanak obaveze, njeno dospijeće i zastarjelost, što nikako ne može da šteti imaoocu mjenice ako zakonito zahtjeva svoja potraživanja, ako je blagovremeno i u zakonskim rokovima iz osnovnog pravnog posla i mjenice zahtjevao naplatu svojih potraživanja, po načelima savjesnosti i poštenja, što sve zajedno čuva osnovne postulate fer i pravičnog suđenja.

Goran S. Vasilović, advokat